

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΣΚΡΑΜΠΛ
Α.Μ. ΠΡΩΤ/ΚΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 10483
ΤΡΙΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ 12 – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Α.Φ.Μ. 997224100 – Δ.Ο.Υ. Ε΄ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

Αριθ. Πρωτ. 787 / 22.04.2024

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ «ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΛΕΞΙΚΟΥ» ΠΡΟΣ ΤΟ «ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ» ΚΑΙ Η ΕΙΣΗΓΗΣΗ – ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ Τ.Ε.Γ. (22/04/2024)

ΕΡΩΤΗΜΑ Νο 552

Θα θέλαμε μία διευκρίνιση για το Λεξικό και τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη και μερικές επιμέρους απαντήσεις σχετικά με την κλητική πτώση των αντωνυμιών και τη διδασκαλία τους στο Γυμνάσιο και Λύκειο. Το θέμα του ερωτήματος που μας απασχολεί είναι, ενδεχομένως, χαμηλού γλωσσικού ενδιαφέροντος, όμως το δικό μας ενδιαφέρον είναι μεγάλο, γι' αυτό και σας το θέτουμε.

Στο Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, σε πολλές αντωνυμίες (απατός, ατός, ποιος, άλλος, αυτείνος, αποτέτιος, κάποιος και πολλές άλλες) δίνονται τα κλιτικά παραδείγματα Ε1, Ε2, Ε3, Ε4, Ε5 και στη Γραμματική (κάποιος §784, κάμπσοος §788 και πολλά άλλα) δίνονται κλιτικά παραδείγματα «μαύρος, όμορφος» κ.λπ.

Η κλητική πτώση των επιθέτων-παραδειγμάτων έχει ισχύ και στις αντωνυμίες ή η ισχύς τους είναι έως και την αιτιατική, και από παράλειψη δεν επισημαίνεται;

Ένα γενικότερο ερώτημα: Οι αντωνυμίες, στο πλαίσιο της νεοελληνικής γλώσσας, έχουν κλητική πτώση; Μήπως κάποιες έχουν, ενώ άλλες όχι και, αν είναι έτσι, με ποιο κριτήριο;

Μήπως δυνητικά και γραμματικά έχουν όλες κλητική πτώση, αλλά απλώς σε κάποιες η πρακτική χρήση τους είναι εξαιρετικά σπάνια, όπως άλλωστε εξαιρετικά σπάνια είναι και η χρήση της κλητικής πτώσης στα άψυχα ουσιαστικά; Είναι δηλαδή γλωσσικά και γραμματικά ορθό να δεχθούμε την κλητική πτώση όλων των αντωνυμιών της νεοελληνικής γλώσσας;

Μήπως το θέμα του αρχικού ερωτήματος συνδέεται με κανονιστικό κενό της νεοελληνικής γραμματικής, δηλαδή πρόκειται για αδιευκρίνιστο και θολό γραμματικά ζήτημα, που δεν επιδέχεται μία σαφή απάντηση και γι' αυτό δεν υπάρχει σχετικός γραμματικός κανόνας;

Πολλοί φιλόλογοι διδάσκουν στα σχολεία πως οι αντωνυμίες της νέας ελληνικής δεν έχουν κλητική πτώση (κάτι που ίσως θα γνωρίζετε κι εσείς) και ακόμα σε πολλά σχολικά εγχειρίδια γραμματικής η κλητική πτώση των αντωνυμιών απουσιάζει. Όμως δεν έχουμε βρει κάποιον γραμματικό κανόνα που να την αποκλείει, αν εξαιρέσουμε ένα βιβλίο του Δημοτικού και έναν σχολικό ιστότοπο, επίσης γραμματικής του Δημοτικού. Έχουμε την άποψη ότι δεν έχουμε κανένα λόγο να αυτοπεριοριζόμαστε εκφραστικά στους συνήθεις τύπους της γλώσσας μας, μέσω γραπτών ή άγραφων στατικών γραμματικών κανόνων. Αντιθέτως, αν αρχίσουμε να αφαιρούμε τους πλέον σπάνιους ή «δύσπεπτους» ή «εν υπνώσει» τύπους, ενώ δεν παραβιάζουν τους βασικούς κανόνες της νεοελληνικής γλώσσας και είναι υπαρκτοί στο πλαίσιο του ρευστού και πολυδαίδαλου φαινομένου του γλωσσικού μας οργάνου, τότε ακρωτηριάζουμε και φτωχαίνουμε τη γλώσσα μας. Κατά τη γνώμη μας η κλητική των αντωνυμιών λέγεται ή μπορεί δυνητικά να ειπωθεί υπό ορισμένες συνθήκες (ή περιστάσεις ή ανάγκες της ζωής), τουλάχιστον προφορικά, συχνά με χαρακτήρα ποιητικό, υποτιμητικό, αυτοαναφορικό, επιφωνηματικό ή άλλο (π.χ. απατέ μου, απαυτέ μου, τέτοιο μου, αποτέτοιο μου, αποκείνε μου, αυτέ μου, δικέ μου, κάμπποσε, καμπόσε (προς κάποιον που παριστάνει τον καμπόσο), μονάχε, μόνε, τόσε, τοσεδά, οποιεδήποτε, ημέτερε, τούτε κ.λπ.). Ακόμα, για να το θέσουμε και από άλλη οπτική γωνία, γιατί η αντωνυμία που αντικαθιστά κάποιο ουσιαστικό ή επίθετο να μη μπορεί να έχει και τις αντίστοιχες πτώσεις τους; Ή γιατί να μπορούμε να πούμε επιφωνηματικά «ω οπέ! (οπός ο) ή ω αβδηριτισμέ!» και όχι «ω τοσεδά! ή ω οιεδήποτε!»;

Αυτό που διδάσκουν πολλοί φιλόλογοι είναι γραμματικά σωστό; Μήπως υπάρχει σχετικός γραμματικός κανόνας στο πλαίσιο της σχολικής διδασκαλίας; Μήπως πρόκειται για διαδεδομένο σχολικό μύθο της γραμματικής των αντωνυμιών, δηλαδή για μια απλουστευτική πρακτική συνήθεια που με τον καιρό πήρε θέση «γραμματικού κανόνα», η οποία εξυπηρετεί μεν τη διδακτική τυποποίηση, αλλά ως αποτέλεσμα η σπανιότητα της κλητικής πτώσης των αντωνυμιών εκλαμβάνεται, λανθασμένα, ως ανυπαρξία της κλητικής; Μήπως είναι μια ασαφής, χαλαρή σχολική σύμβαση-οδηγία, αφού στο εκπαιδευτικό πλαίσιο δεν διακυβεύεται κάτι σημαντικό από την σπάνια αυτή κλητική, χωρίς εντούτοις να αποκλείει την χρήση της κλητικής πτώσης των αντωνυμιών στη γλώσσα μας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Όσον αφορά το ερώτημα για την κλητική των αντωνυμιών, έχετε απόλυτο δίκιο όταν γράφετε:

«Η κλητική των αντωνυμιών λέγεται ή μπορεί δυνητικά να ειπωθεί υπό ορισμένες συνθήκες (ή περιστάσεις ή ανάγκες της ζωής), τουλάχιστον προφορικά, συχνά με χαρακτήρα ποιητικό, υποτιμητικό, αυτοαναφορικό, επιφωνηματικό ή άλλο (π.χ. απατέ μου, απαυτέ μου, τέτοιο μου, αποτέτοιο μου, αποκείνε μου, αυτέ μου, δικέ μου, κάμπποσε, καμπόσε (προς κάποιον που παριστάνει τον καμπόσο), μονάχε, μόνε, τόσε, τοσεδά, οποιεδήποτε, ημέτερε, τούτε κ.λπ.). Ακόμα, για να το θέσω και από άλλη οπτική γωνία, γιατί η αντωνυμία που αντικαθιστά κάποιο ουσιαστικό ή επίθετο να μη μπορεί να έχει και τις αντίστοιχες πτώσεις τους; Ή γιατί να μπορούμε να πούμε επιφωνηματικά «ω οπέ! (οπός ο) ή ω αβδηριτισμέ!» και όχι «ω τοσεδά! ή ω οιεδήποτε!»;

Αυτή είναι η ουσιαστική απάντηση στα ερωτήματά σας. Ως προς τα επιμέρους: Κανένα εγχειρίδιο γραμματικής δεν μπορεί να προβλέψει όλες αυτές τις περιπτώσεις, και πολύ περισσότερο τα εγχειρίδια για σχολική χρήση και, κατ' επέκταση, ένας φιλόλογος που καλείται να τα διδάξει. Πρόκειται, επομένως, συχνά για συμβατικούς κανόνες στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας.

Στο Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, σε πολλές αντωνυμίες (απατός, ατός, ποιος, άλλος, αυτείνος, αποτέτοιος, κάποιος και πολλές άλλες) δίνονται τα κλιτικά παραδείγματα E1, E2, E3, E4, E5 και στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη (κάποιος §784, κάμποσος §788 και πολλά άλλα) δίνονται κλιτικά παραδείγματα «μαύρος, όμορφος» κ.λπ.

Η κλητική πτώση αυτών των επιθέτων-παραδειγμάτων έχει ισχύ στις αντωνυμίες ή αυτά τα κλιτικά παραδείγματα έχουν ισχύ έως και την αιτιατική πτώση (όπως δηλαδή συνηθίζεται σε πολλά σχολικά εγχειρίδια), και από παράλειψη δεν επισημαίνεται;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Τ.Ε.Γ.: Για τις αντωνυμίες ισχύει όλο το κλιτικό παράδειγμα του επιθέτου, αλλά με τη λογική που σωστά αναπτύξατε: Το κάμποσος, όταν (σπάνια) σχηματίζει κλητική, αυτή θα είναι "κάμποσε". Αλλά στα σχολικά εγχειρίδια, επειδή οι τύποι αυτοί είναι σπανιότατοι, δεν καταγράφονται.